

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата психологічних наук,
доцента кафедри загальної та клінічної психології
Волинського національного університету імені Лесі
Українки**

**Мудрик Алли Богданівни
на дисертаційне дослідження
Бозоян Миколи Амбарцумовича
«Психологічні особливості розвитку соціальної
зрілості майбутніх правоохоронців»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 053 «Психологія»**

Сучасна ситуація в Україні характеризується трансформацією соціальних, політичних та культурних умов, що визначає необхідність виховання молоді, здатної до активного включення в соціальне життя країни. Особливої ваги набуває проблема пошуків шляхів оптимізації соціального становлення молодих фахівців, формування їх соціальної зрілості як передумови формування професійної компетентності особистості.

Дисертаційне дослідження М.А. Бозояна присвячене проблематиці, яка гостро постала в умовах сьогодення не лише у вітчизняній, а й зарубіжній психологічній науці – соціальної зрілості особистості. Проблеми, пов'язані з розвитком та формуванням соціальної зрілості є особливо актуальними на етапі професійної підготовки працівників правоохоронних органів, у процесі їх професійного становлення. Труднощі та суперечності цього процесу нерозривно пов'язані з формуванням професійних та особистісних якостей, переконань, цінностей, установок, тобто із професійною спрямованістю особистості правоохоронця загалом.

Основні результати дисертаційної роботи М.А. Бозояна викладено у розділах 1-3 дисертації.

Детально вивчивши перший розділ роботи, зауважимо, що дисертантом розлого проаналізовано значний обсяг наукової літератури з проблеми розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців; науково

обґрунтовано зміст та структури конструкту соціальної зрілості особистості (с. 32-33; 40-41); здійснено аналіз феномену соціальної зрілості як інтегративної характеристики особистості майбутніх правоохоронців (56-57; 62-63); розкрито психолого-педагогічні проблеми розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців в умовах їх професійної підготовки (71-72; 76-77).

Поняття соціальної зрілості майбутнього правоохоронця дисертантом трактується як рівень та критерій якості розвитку особистості фахівця, що характеризують її здатність до оптимальних та адекватних відносин та взаємодій із соціальним світом, іншими людьми, високий рівень цілісності та стійкості особистості, її готовність до особистісного та професійного самовизначення, професійної діяльності, вираження активної соціальної позиції (с. 63).

Здобувачем диференційовано структурні складові соціальної зрілості – особистісно-комунікативну та професійно-поведінкову складові (с. 76).

Визначено критерії соціальної зрілості майбутніх правоохоронців – особистісний та когнітивний (с. 76-77). З урахуванням структурних складових соціальної зрілості та її критеріїв дисертантом запропоновано модель системи базових якостей, притаманних соціально зрілій особистості майбутнього правоохоронця, яка включає самостійність дій, уміння співпрацювати, незалежність суджень, емоційну стабільність, екологічний світогляд, здатність до саморозвитку, самоактуалізації, інтелектуальну розвиненість, соціальну, громадянську активність, високоморальну позицію, відповідальність (особистісно-комунікативну та професійно-поведінкову) (с. 77).

У другому розділі дисертаційного дослідження деталізовано виокремивши блоки та етапи емпіричного дослідження, дисертант ґрунтовно описує вибірку емпіричного дослідження (с.82). Імпонує кількісний обсяг вибірки дослідження (256 осіб – здобувачів вищої освіти – майбутні фахівці правоохоронної галузі). Здійснено якісну та кількісну

обробку результатів емпіричного дослідження за допомогою комплексу методів описової та аналітичної математичної статистики з їх подальшою якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням.

М.А. Бозояном висвітлено основні етапи емпіричного дослідження, обґрунтовано репрезентативність вибірки; здійснено аналіз психодіагностичного інструментарію та його відповідності завданням дослідження; наведено методи кількісної обробки отриманих даних; проведено констатувальний та формувальний експеримент, узагальнено результати.

Дані, отримані на констатувальному етапі дослідження, були враховані дисертантом при побудові психологічної програми розвитку особистісної зрілості майбутніх правоохоронців в умовах їх професійної підготовки.

У третьому розділі дисертаційного дослідження дисертантом розкрито концептуальні основи та зміст психологічної програми розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців під час їх професійної підготовки; наведено результати апробації програми; здійснено аналіз умов її ефективної реалізації.

Здобувачем представлена модель розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців, яка передбачає актуалізацію та активізацію потенціалу професійно-спрямованої діяльності майбутніх правоохоронців з метою розвитку їх соціальної зрілості. Модель розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців розглядається як інтегративна єдність компонентів: цільового (цілей, принципів), змістовного (завдань, структурних складових), процедурного (алгоритмічних етапів, технологій, стратегій), моніторингового (показників оцінки результатів, психолого-педагогічних умов).

Для реалізації розробленої моделі М.А. Бозояном було побудовано психологічну програму розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців в умовах їх професійної підготовки, яка включала

адаптаційно-професійний та професійно-особистісний етапи і передбачала організацію психологопедагогічного супроводу процесу розвитку соціальної зрілості учасників із задіянням різних тактик такого супроводу (наставництво, партнерство, співробітництво).

Отримані результати формувального експерименту показали, що запропонована психологічна програма сприяє розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців та підвищенню ефективності процесу їх професійної підготовки.

Архітектоніка дисертації побудована за принципами надійності і достовірності, а також відзначається цікавими науковими результатами, надаючи окремим теоретичним викладкам самостійної наукової новизни та безпосередньої практичної значущості. Оцінюючи роботу у цілому позитивно, вважаємо необхідним зупинитися на наступних зауваженнях та побажаннях:

1. У роботі дисертант деталізовано науково обґрунтовує зміст та структури конструкту соціальної зрілості особистості, здійснює аналіз феномену соціальної зрілості як інтегративної характеристики особистості майбутніх правоохоронців, розкриває психолого-педагогічні проблеми розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців, однак лише фрагментарно визначає конструкт соціальної зрілості в розрізі професійного становлення майбутнього фахівця (професійне самовизначення, професійна готовність та компетентність особистості, показники особистісної ресурсності у контексті ефективності професійної діяльності працівника правоохоронної галузі, психологічний супровід вузівського етапу професіогенезу правоохоронців, становлення професійної ідентичності майбутніх правоохоронців. Вважаємо, що робота значно виграла б, якби здобувач чіткіше окреслив означені феномени в контексті формування соціальної зрілості майбутніх правоохоронців.

2. На ст.115 здобувачем зазначається, що на другому етапі емпіричного дослідження було здійснено вивчення особливостей

функціонування професійно-поведінкової складової соціальної зрілості майбутніх правоохоронців за допомогою анкетування (авторська анкета на виявлення особливостей розуміння сутності соціальної зрілості), що безумовно є вагомим внеском дисертанта. Вважаємо, що робота значно виграла б, якби здобувач чіткіше представив її описі використаних методик дослідження.

3. У підпункті 3.1 (Розділ 3) дисертант презентує програму розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців під час їх професійної підготовки. Здобувач зазначає, що «було побудовано психологічну програму розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців в умовах їх професійної підготовки, яка включала адаптаційно-професійний та професійно-особистісний етапи і передбачала організацію психологопедагогічного супроводу процесу розвитку соціальної зрілості учасників із задіянням різних тактик такого супроводу (наставництво, партнерство, співробітництво) (с. 151-152). В межах психологічної програми розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців було передбачено формування уявлень учасників про поняття «соціальна зрілість», усвідомлення соціальної значущості своєї майбутньої професії, розширення ціннісно-орієнтаційної сфери особистості» (с. 167-168). Однак, на с. 166 здобувач зазначає, що було розроблено та втілено «програму соціально психологічного тренінгу розвитку комунікативної компетентності для майбутніх правоохоронців». Вважаємо, що доцільно було б назвати означену програму як «Соціально-психологічний тренінг розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців під час їх професійної підготовки», оскільки така назва більш повно відображає мету і завдання програми, а також компетентності, які вона має на меті сформувати.

Проте, вказані зауваження жодним чином не знижують теоретичної та практичної значущості роботи і не впливають на загальну високу оцінку роботи, а лише є побажаннями дисертанту в подальшій роботі.

Представлена дисертаційна праця Бозоян Миколи Амбарцумовича, є суттєвим внеском у психологічну науку, надзвичайно цікавим, методологічно грамотним науковим дослідженням, що свідчить про глибоке розуміння автором обраної проблеми і високий рівень теоретичної та практичної підготовки дисертанта.

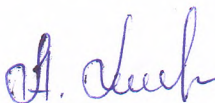
Відомості щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження у науково-дослідну й практичну діяльність та зазначена кількість публікацій, що адекватно відбивають основні положення дисертації, дають підстави для висновку, що відповідна дисертаційна робота Бозоян Миколи Амбарцумовича на тему «Психологічні особливості розвитку соціальної зрілості майбутніх правоохоронців» відповідає вимогам «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року №44, які висуваються до дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія».

Рецензент:

кандидат психологічних наук,

доцент, доцент кафедри загальної та клінічної психології Волинського національного університету

імені Лесі Українки

 Мудрик Алла Богданівна

